

Toespraak Donner conferentie 'drugs en drang' 26 maart, Den Haag

MdV, Dames en Heren,

Blij dat ik hier ben. Uiteraard is het een vraag of dat wel past in de week na het overlijden van de oude Koningin. Het politiek debat moet dan niet onverminderd voortdenderen alsof er niets aan de hand is. Een terechte implicatie is dan dat ministers niet bij voortduring in de media verschijnen met pakkende uitspraken of nieuw beleid. Tot mijn spijt moet ik vaststellen dat enkele andere menen het ontstane nieuwsvacuum dan maar met eigen, ongepaste, uitspraken te moeten vullen.

Nu het hier echter een bijeenkomst betreft van de wetenschappelijke instituten van de verschillende politieke partijen en ik hier dus primair deelneem als wetenschapper, kan het wel. Maar het betekent wel dat ik geen pakkend nieuw beleid zal gaan aankondigen, zelfs geen tipje van de sluier ga oplichten. Dat zou niet eerlijk zijn tegenover de andere politici die zich hier, conform de afspraken, hebben ingehouden.

Als het over drugsbeleid gaat, wordt ik nogal eens geciteerd in die zin dat drugsbestrijding is als hopen aan een lekke boot. Nu moet ik in eerlijkheid zeggen dat ik dat beeld doorgaans betrek op het leven en samenleven hier op aarde. Maar op zich zelf is het beeld ook zeker bruikbaar voor het drugsbeleid. Ik ben alleen bang dat het citaat vaak gebruikt wordt in de zin dat drugsbestrijding zinloos is en tot niets

leidt. Maar hopen aan een lekke boot is nu juist alles behalve zinloos; het alternatief is verzuipen. Het geeft juist aan dat je wel door moet gaan met wat je doet, ook al zie je niet onmiddellijk resultaat, omdat als je er mee ophoudt, dan ga je reddeloos verloren. En dat laatste zie je ook inderdaad bij drugs. Zie de invoer die bleek toen we op Schiphol zonder beperking gingen controleren; zie het effect op het gebruik van het niet controleren in de afgelopen jaren: een verdubbeling van het gebruik; zie de effecten in de grensgebieden van het enkele beeld dat Nederland liberaler is dan zijn buurlanden met betrekking tot het gebruik van drugs. Daarom het effect van drugsbestrijding moet niet primair gezocht worden in het minder worden van gebruik en invoer, maar in het niet uitbreiden van het gebruik.

Ik heb maar kort, dus ik kan slechts op enkele punten ingaan die hier zijn genoemd.

Naar ik begrijp is hier vandaag van verschillende zijde weer geopperd om het drugsgebruik te legaliseren. Dat is hetzelfde als reguleren; althans ik betwijfel of iemand meent dat we ieder drugsgebruik maar helemaal vrij moeten geven en dan zien wat er gebeurt. Zie ik het goed dan berust het pleidooi voor legalisering op een argumentatie van toegenomen tegenover een werkelijkheid; niet op de overweging dat het wenselijk en goed is. Ik zie ook niet hoe dat mogelijk is. Als de wetgever meent een heel kwartet spel aan dreigende waarschuwingen op de sigarettenverpakking te zetten, dan kan moeilijk volgehouden worden: drugs is goed voor u (behoudens die paar gevallen van medicinale toepassing). Als roken dodelijk is, dan is cannabisgebruik dodelijker (al was

het alleen maar door de wijze van inneming.) Bij legalisering gaat het derhalve om het toestaan van iets, waarvan we het eens zijn dat het beter ware als het er niet zou zijn.

De argumentatie voor legalisering is doorgaans dat er wel meer zaken zijn die we maar beter niet hadden (alcohol, roken), maar dat dat geen argument is om die tegen te gaan en dat de drugsbestrijding te veel kost. Het bestrijden van drugs legt onmiskenbaar beslag op maatschappelijke middelen (politie, justitie, zorg). Het kost zoveel en het leidt nergens toe, is dan al gauw het argument voor legalisering. Het zijn geloof ik ook de drie argumenten die hier vandaag naar voren zijn gebracht: er zijn andere slechte gewoonten waar we ons ook bij neer hebben gelegd, de lasten van handhaving zijn te hoog en het heeft allemaal geen effect.

Het argument we hebben nog andere kwaden en ieder moet het voor zichzelf weten, is niet steekhoudend. Het feit dat andere dingen ook erg zijn en dat we daarom verder alle kwalen maar moeten aanvaarden is onzinnig. Kijk ook eens naar het verbod van genetisch gemanipuleerd voedsel of ander voedsel dat we bij veel minder risico's voor de gezondheid al verbieden.

Het venijnige bij drugsgebruik is bovendien juist dat men er niet meer zelf voor kiest; op tal van manieren wordt de wet gebruikt om mensen te beschermen voor wat ze ogenschijnlijk zelf kiezen. Dat geldt a fortiori waar die vrije wil nu juist verzwakt wordt door de verleiding en vervolgens de verslaving. We treden ook op tegen mensenhandel ook al staat er aan het begin wellicht een eigen beslissing van betrokkene. Zo verplichten we ook om een veiligheidsgordel te

dragen ook al heeft de persoon die het niet doet alleen maar zichzelf daarmee.

Het kost zoveel is de tweede stelling. Door legalisering zou de druk op het strafrechtelijke apparaat sterk verminderen wordt doorgaans vanuit strafrechtelijke hoek als doorslaggevend argument aangevoerd. Ik ben uiteraard voorstander van mogelijkheden om de belasting van de strafrechtketen te verminderen, maar we moeten de zaak niet omdraaien. Het strafrecht is er niet om op rustige wijze te worden bezeten, maar is een maatschappelijk instituut om de samenleving te ordenen. Belasting van de strafrechtketen kan dan ook nimmer reden zijn om ons neer te leggen bij criminaliteit. Diefstal van fietsen verbieden we ook nog steeds ook al worden er veel gestolen.

Maar het argument deugt niet. De effecten van legalisering van cannabis (want daar heeft men het doorgaans over) zijn in termen van de belasting van het strafrechtelijke apparaat uiterst beperkt.

Slechts 37% van het aantal opiumwetzaken dat bij het OM instroomde in 2002 was een softdrugszaak. Het aantal softdrugszaken dat de rechter in 2002 in eerste aanleg afdeed was slechts 30% van het totaal aantal opiumwetzaken. Als we bijvoorbeeld kijken naar de impact van deze zaken op de totale sanctiecapaciteit, dan zien we dat in 2002 softdrugszaken minder dan 1% van het totaal aantal vrijheidsstraffen in beslag nam (hiertegen staan de harddrugszaken die 15% van het aantal vrijheidsstraffen betroffen) en ook minder dan 1% van het totaal aantal detentie jaren (tegen-

over harddrugzaken die 31% van het aantal vrijheidsstraffen betroffen).

Als de lasten voor het strafrechtelijk apparaat derhalve gewicht in de schaal leggen, hebben we het over legaliseren van harddrugs.

Het is bovendien een illusie om te denken dat de cannabis-criminelen door de legalisatie plotseling veranderen in opletende burgers die zich keurig aan de wet houden. We hebben te maken met een deel van de bevolking dat zijn bestaan verdient in de criminaliteit en die wanneer een bron daaraan wordt onttrokken, wat anders gaat zoeken; en zo is wat we terugkrijgen voor wat we hebben uitgedreven, mogelijk nog vele malen erger.

Regulering van de achterdeur wordt wel genoemd als alternatief voor legalisering. Het model zoals dat momenteel bij de medicinale cannabis wordt gehanteerd, wordt dan genoemd. Maar het biedt geen oplossing. Als ik nu illegaliteit heb door het geheel te verbieden, wordt dat niet minder bij regulering tenzij de gehele vraag wordt geacomodeerd. Een gesloten systeem van toegestane teelt en handel in Nederland vraagt enorme handhavingsinspanningen. In een open economie als de Nederlandse zie ik hier geen mogelijkheden toe, indien de regulering niet wereldwijd is.

Tot slot wijs ik op de internationale context en dan met name Europa. Het is niet een kwestie van aan de leiband lopen, het is een vraag van internationaal samenleven en je over en weer voegen naar anderen. Dat is de essentie van

samenleven. Als we overgaan tot legalisering zal Nederland zeer aantrekkelijk worden voor buitenlandse handelaars om hier grote partijen te verwerven. Deze problematiek zal vermoedelijk nog ingrijpender zijn dan het nu bestaande (soft)drugstoerisme op gebruikersniveau. Dit zal de relatie met andere landen ernstig belasten.

Ik constateer dat in een Europa waar het bezit van drugs voor eigen gebruik steeds meer gedecriminaliseerd wordt, de kritiek op Nederland niet in dezelfde mate afneemt. Uit de discussies in EU-verband over het Kaderbesluit Illegale Drugshandel werd eens te meer duidelijk dat het Nederlandse beleid nog steeds niet op brede steun in Europa kan rekenen. Legalisering of regulering van de productie van cannabis is dan ook in Europees verband absoluut niet aan de orde.

Bovendien het zal de economie verregaand afhankelijk maken van drugsinkomsten en een criminele drugseconomie, die geleidelijk de normale economie zal wegdrukken. Zie slechts de moeite die landen die in de greep zijn geraakt van drugskartels hebben om zich te bevrijden van die druk. Wie dacht dat legalisering in één land een oplossing is voor dat land, moet een kijken naar de landen in Zuid-Amerika. Of dichterbij huis; de effecten van het afsluiten van Schiphol op de economie en de criminaliteit van de Nederlandse Antillen. Wie dacht met legalisering de druk op het strafrechtelijk apparaat weg te nemen, moet eens kijken naar de druk op die apparaten, sterker op de rechtsstaat zelf, in die landen.

Ook het argument dat handhaven geen effect heeft is niet steekhoudend. Ik wijs op de aanpak van de de toevoer van cocaïne naar Europa via de luchthaven Schiphol. De aanpak is in de eerste plaats gericht op de stof en niet op de koeriers, gecombineerd met een intensieve controle. Door deze onconventionele aanpak zijn we er in geslaagd het aantal drugskoeriers drastisch terug te brengen. Van maximaal 50 koeriers per vlucht naar een enkeling. Van de 4 maatschappijen die vluchten op deze lijnen onderhielden zijn er 3 tijdelijk of geheel gestopt met vluchten. De lijn Antillen-Schiphol is niet langer het distributiekanaal voor het transporteren van grote hoeveelheden cocaïne. Deze aanpak heeft wel wat voeten in de aarde heeft gehad. Maar soms moet je het strafrecht niet in willen zetten voor het oplossen van een probleem. Dat kan altijd nog.

Het is een onconventionele aanpak. Ik zou daarmee het hoofd in de schoot van de georganiseerde criminaliteit leggen. Het omgekeerde is waar. De prijs is hoog, maar ik wou toch maar doorgaan. Deze week is indringend met Suriname gesproken. En de Vice-President van Columbia gaf grote bereidheid aan voor de aanpak en controle van vluchten van dat Land.

Hoe verder

De hiervoor geschetste aanpak geeft aan dat er heel wat mogelijk is, ook als we wat vrijer staan tegenover gebruik van diverse middelen naast het strafrecht.

We staan aan de vooravond van ons voorzitterschap van de EU. Tijdens dit voorzitterschap zal een nieuwe EU-drugsstrategie aangenomen moeten worden. Oproepen tot legalisering is een boodschap die Nederland dan ook niet moeten willen uitzenden.

Mijn visie op een heroverweging van de strafbaarstelling van cannabis hangt natuurlijk nauw samen met mijn visie op ons cannabisbeleid in den brede.

Ons cannabisbeleid steunt - als onderdeel van ons algemene drugsbeleid - op 3 pijlers: (1) beschermen van de volksgezondheid, (2) het tegengaan van overlast en (3) het bestrijden van criminaliteit.

(1) In de eerste plaats het gezondheidsaspect van ons cannabisbeleid. Natuurlijk is het positief dat Nederland ten aanzien van het gebruik van cannabis in Europa een middenpositie inneemt en dat de beschikbaarheid van cannabis in coffeeshops blijkbaar niet tot disproportioneel hoger gebruik heeft geleid. Wel is het zo dat het gebruik van cannabis tussen 1997 en 2001 gestegen is. Een andere verontrustende ontwikkeling is het steeds hogere THC-gehalte in cannabis en de mogelijkheid dat dit bij een aantal gebruikers tot psychische aandoeningen leidt.

Als ik verder zie welke inspanningen er verricht worden om het roken te ontmoedigen, dan kan ik alleen maar constateren dat hoe vreemd het is dat cannabis - dat toch voornamelijk gerookt wordt - zonder al te veel beperkingen ten aanzien van het gebruik in coffeeshops te koop is.

(2) In de tweede plaats het tegengaan van overlast. Ik erken dat de verkoop van cannabis in coffeeshops de overlast die gepaard gaat met de diffuse straathandel (tot op zekere hoogte) beheersbaar houdt. Ik vraag mij echter af of dat juist niet te danken is aan de enorme inzet die gemeenten, justitie en politie in en rond coffeeshops plegen en niet aan de coffeeshops als zodanig. Ook uitspraken van gemeenten overziend neig ik naar het eerste.

(3) Tot slot de derde pijler van het beleid, waar ik verantwoordelijk voor ben: het bestrijden van criminaliteit. Per definitie is ons coffeeshopbeleid - omdat hier nu eenmaal een bepaalde vorm van criminaliteit onder voorwaarden wordt toegestaan - vanuit het oogpunt van criminaliteitsbestrijding onbevredigend. Deze problematiek doet zich echter altijd voor wanneer niet ook het eigen gebruik van cannabis strafbaar wordt gesteld en consequent wordt opgespoord en vervolgd. Dat laatste is echter geen reële optie. Een dergelijk verbod is niet handhaafbaar. Steeds zal in de vraag naar cannabis van de gebruiker moeten worden voorzien, of dit nu gebeurt door de diffuse straathandel zoals dit in het buitenland plaatsvindt of in coffeeshops zoals in Nederland.

Dit alles gehoord hebbende, zou u de indruk kunnen krijgen dat ik van mening ben dat alle coffeeshops in Nederland

dicht moeten. Dat is niet zo – niet in de laatste plaats omdat ik daar de handhavingscapaciteit niet voor heb en ook niet voor wil vrijmaken. Op het moment overtreffen de positieve kanten van het beleid de negatieve kanten. Er zijn betere mogelijkheden voor preventie en voorlichting, de markten voor cannabis en harddrugs worden in coffeeshops van elkaar gescheiden. Wat ik u met mijn opmerkingen hier echter wil meegeven is dat we ons niet kunnen permitteren om op dit gebied op onze lauweren te rusten. Cannabis is een niet aflatende zorg.

Aan de vooravond van ons EU-voorzitterschap moet ik constateren dat we zeker niet kunnen stellen dat ons beleid zo succesvol is dat we dit maar moeten exporteren naar het buitenland. Tevens is de prijs om in Europa niet aan de zijlijn te komen staan, dat we wat moeten doen aan het drugstoerisme en aan de teelt van wiet. Anders kan Europa met recht zeggen dat wat we hier doen niet alleen onszelf aangaat.

Het blijft hozen in een lekke boot bij het cannabisgebruik. Legalisering of regulering van de productie van cannabis lost dat niet op.